

БАРВИ БАГАТОГРАННОГО ТАЛАНТУ

До 125-річчя від дня народження академіка В.Г. Дроботька

Наукова громадськість 24 листопада 2010 року відзначає 125-річчя від дня народження видатного вченого-мікробіолога дійсного члена Академії наук УРСР В.Г. Дроботька (1885–1966). Про його наукову діяльність уже опубліковано численні статті в різних наукових журналах. У пропонованій публікації поряд із науковими здобутками вченого наведено маловідомі факти, які доповнюють творчий портрет академіка подробицями з його особистого життя, знайомлять із його лікарською практикою і участю в громадській діяльності, а також розповідають про його захоплення, зокрема цариною мистецтва і художнього слова.

Сфери діяльності людини різноманітні й безкраї. І вибирає їх собі кожен самостійно, залежно від складу характеру, фізичних і психічних можливостей, уподобань. На тернистий шлях науки стають, зазвичай, люди мужні, здатні мати свою думку і за будь-яких обставин відстоювати її всіма доказовими засобами, незалежно від позиції «авторитетів». Як здібний науковець В.Г. Дроботько утвердив себе ще за студентських років, виконавши під керівництвом відомого мікробіолога й хірурга професора О.Д. Павловського дослідження впливу мікробних токсинів на перебіг атеросклерозу, удостоєне премії ім. М.І. Пирогова та золотої медалі. Хоча стрімкий злет В.Г. Дроботька як науковця відбувся рано, шлях до мікробіологічної науки був досить довгим і воістину тернистим. Перш ніж потрапити до наукової установи, йому випало впродовж 12 років пропрацювати на практичній ниві земського лікаря, інфекціоніста, епідеміолога. Але, займаючись лікарською практикою, В.Г. Дроботько не забував про захоплення науковими дослідженнями, опублікувавши в цей період декілька вагомих праць.

Багатогранний талант В.Г. Дроботька як ученого повною мірою розкрився згодом під час роботи в Київському санітарно-епідеміологічному інституті й, особливо,

Інституті мікробіології ВУАН (пізніше — АН УРСР), яким він упродовж 18 років керував. Цей заклад, нині відомий під назвою Інституту мікробіології і вірусології НАН України, був організований у 1928 році тодішнім президентом Академії наук України, видатним мікробіологом і епідеміологом академіком Д.К. Заболотним, а відтак нині носить його ім'я.

Інститут імені Д.К. Заболотного вже давно є центром загальної, медичної, промислової, сільськогосподарської мікробіології та вірусології в нашій країні. Під керівництвом Віктора Григоровича тут було започатковано ряд нових напрямів у різних галузях мікробіологічної науки, організовано нові відділи й лабораторії, зроблено низку важливих для науки і практики відкриттів.

Віктор Григорович Дроботько — вчений із широким діапазоном інтересів. Він був одним із піонерів вивчення бактеріофага, першим у розшифруванні етіології стахіботріотоксизму коней, започаткував новий напрям у мікробіології — мікотоксикологію. Значну увагу Віктор Григорович приділяв питанням хіміотерапії інфекційних захворювань, досліджував антимікробні властивості рослин. Перу знаного вченого належать понад 170 праць, серед яких 7 монографій, присвячених питанням медичної, сільськогосподарської, промислової мікро-

біології, антибіотикам рослинного походження тощо. Його життя — це постійний пошук, копітка дослідницька праця, творчі задуми і звершення. І хоча сама доля нерозривно пов'язала його з наукою, друзі і колеги, які спілкувалися з ученим і в поза-робочий час, відзначали його поетичний хист, акторські здібності, які певною мірою впливали й на професіональні якості. Без висвітлення цих дещо потаємних сторінок життя Віктора Григоровича портрет такої непересічної особистості не може бути цілісним і достоту завершеним.

У своєму незакінченому «Щоденнику» вчений писав: «Чи знайдеться хоч одна людина, що могла б на схилі років своїх сказати, що вона прожила життя так, як хотіла! Таких людей, мені здається, немає або їх дуже мало. Одного вченого, заслужену людину, відомого своїми чудовими працями, що принесли йому пошану, повагу і забезпечення, у похилому віці запитали: як би він провів своє життя, якби йому довелося другий раз народитися: так, як він прожив, чи по-іншому? І він відповів: «Провів би зовсім інакше». Заслужений учений не був удоволений своїм життям, хоча і принесло воно йому славу, пошану та інші життєві блага. Правда, буває інакше. Точно таке ж питання було задано іншому старцю, однак цей старець нічим не був знатний і відомий лише своїм розгульним і веселим життям. На задане питання він відповів, що і друге життя він прожив би точно так, як і перше. Я думаю, що такі відповіді є виключенням із загального правила. Що стосується мене, то на [подібне] питання я відповів би, що хоча і не можу поскаржитися на моє минуле життя, але *нове життя я спробував би прожити інакше. Мені приємні заняття вченого, вони часто дають велике задоволення і багато радощів, але якби довелося другий раз жити, я б постарався вибрати собі іншу спеціальність і піти дорогою художника, письменника або артиста, якби*

В.Г. Дроботько у робочому кабінеті (1939 р.)

до того були особисті дані; або ж бурлаки, мандрівника, що метається по світу» (Виділено автором).

Ці слова жодною мірою не суперечать покликанню В.Г. Дроботька як ученого. Навпаки, вони свідчать про різноманітність його інтересів, відповідальність перед людьми, про бажання зробити для них більше, ніж устигаєш. І це прагнення він утілював у конкретні справи, намагаючись реалізувати весь діапазон свого багатогранного таланту.

Авторові цих рядків пощастило бути односельцем і сучасником В.Г. Дроботька, що зумовило як почуття обов'язку перед ученим, так і рішення зібрати і зберегти для майбутніх поколінь матеріали про цю видатну особистість. Результатом пошуків і досліджень стала підготована спільно зі Світланою, донькою Віктора Григоровича, монографія «Відданість науковій істині».

Погожої осені 2008 року автор відвідав місто Ромни, де майже 12 років (1914–1925 рр.) В.Г. Дроботько пропрацював спочатку земським лікарем у передміському селі Бобрик, а потім лікарем і ординатором повітової лікарні, організатором і завідувачем санітарно-гігієнічної лабораторії. Хоча в Роменському краєзнавчому музеї немає спеціального розділу про Віктора Григоровича, нам удалось разом із директором

В.Г. Дроботько (другий справа у нижньому ряду) із працівниками Роменської повітової лікарні (1922 р.)

музею Г.В. Дібровою розглянути деякі експонати і публікації, які, гадаю, повніше розкривають цей період його життя, професійні й особисті контакти, участь у громадському житті міста.

Хотілось би принагідно зазначити, що зовні мовчазний і задумливий лікар Дроботько, очевидно, не був замкненою людиною і жваво відкликався на всі порухи неспокійного тоді життя провінційного міста. Про це якраз і свідчать матеріали тодішньої міської преси, а також його спогади в одній маловідомій публікації.

Ось деякі факти, освічені в роменській повітій газеті, що за царату мала назву «Народное слово», а пізніше, в часи Української Народної Республіки і громадянської війни, — «Наше слово».

«До педагогічного товариства, що існувало в Ромні вже на 1918 рік, входив і В.Г. Дроботько», — повідомляє «Народное слово» 19 червня 1918 р. І цілком природ-

но, бо, поряд із тим, що «на 1918 рік у Ромні В.Г. Дроботько був міським лікарем для бідних» (Наше слово, 1918, №7 від 18 жовтня), він заснував міські курси підвищення кваліфікації лікарів повіту, де особисто читав лекції з інфекційних захворювань. У роменській газеті йому, разом із лікарями Епштейном і Берестовським, родиною Бондаренків, була висловлена подяка за чуйне ставлення до хворих дітей (Наше слово, 1918, №8, від 19 жовтня).

А газета «Народное слово» від 14 квітня 1918 р. повідомляла, що на засіданні медичної ради при Роменському повітовому земстві створено комісію для більш детального розгляду потреб дільничних амбулаторій на місцях. На цій нараді обрані представники до Полтавської губернської медико-санітарної комісії — голова Роменської повітової земської управи М.Г. Мисливський, лікар В.Г. Дроботько, фельдшер Д.М. Лисенко й кандидат — лікар М.Е. Гінзбург.

У буремну добу громадянської війни й визвольних змагань часів Української Народної Республіки політичне життя у місті Ромнах (за старою назвою — Ромен), як у всій Російській імперії, було надзвичайно напружене. Зрозуміло, Віктор Григорович не стояв осторонь подій, що відбувались, і хвиля політичного виру не проминула його.

7 листопада 1918 р. засновано Роменську філію Українського національного союзу. До неї увійшли Селянська спілка, Спілка помічників лікарів, Спілка залізничників, Роменський осередок «Просвіти», Роменська організація УСДРП, Спілка земських службовців та ін. До президії увійшли О.С. Лисенко, М.П. Могильний, В.Г. Дроботько, М.О. Мантула, М.Ф. Мищенко, В.П. Шкробот, Ф.Г. Тарасенко. Головою обрано О.С. Лисенка¹

В.Г. Дроботько аж ніяк не був байдужим і до культурного життя міста. В той час, переживши недугу, з Києва до Ромен переїхала землячка Віктора Григоровича — уродженка смт. Срібного (нинішнього райцентру Чернігівської області, до якого входить і смт. Дігтярі, де народився В.Г. Дроботько), відома українська артистка Г.П. Затиркевич-Карпинська. В народному драматичному театрі, організованому І.П. Кавалерідзе, разом із нею грали й інші артисти трупи М.К. Садовського, в якій останні роки працювала Ганна (Є. Хуторна та ін.). Вона активно поринула у справи театру, в якому, за свідченням Віктора Григоровича, виступали не лише професійні митці, але й актори-аматори. До «аматорів» театру належав і відомий кіноартист Степан Шкурат, «герой» із фільму О. Довженка «Земля» Степан.

Як свідчить В.Г. Дроботько у статті «Зустріч з митцем», написаній невдовзі до відходу у вічність (1966 р.), приїзд Ганни Пе-

трівни до Ромен, де склалася вже непогана трупа в народному театрі, для місцевих аматорів став великою радістю. «Радувало не тільки те, що доведеться грати з відомою артисткою, а й те, що можна буде повчитися в неї акторського мистецтва»², — згадує Віктор Григорович. «Визначна актриса була уважна до всіх акторів, які грали з нею. — Пише він далі. — Минуло чимало років з того часу, але мені й досі пригадується сцена в корчмі з відомої п'єси М. Кропивницького «Вій» за твором М. Гоголя. У ній Ганна Петрівна й талановитий актор аматорської трупи Горбенко виконували ролі хазяїв корчми... Цікаво, що поруч з Ганною Петрівною її партнер — Горбенко — здавався під час гри так само визначним артистом. Я питав його, як він спромігся досягти такої майстерності. Він відповідав: «Вона ж (Затиркевич-Карпинська) веде мене за собою!»

Надзвичайно щиро висловив свої почуття Віктор Григорович, пишучи про кончину й похорони Г.П. Затиркевич-Карпинської. Недарма серед статей, опублікованих у випуску газети-некролога «Наше слово» від 12 вересня 1921 р. (у день похорону артистки), була розміщена стаття В.Г. Дроботька під назвою «Стомлене серце», де він із глибоким болем прощався з артисткою, яка, очевидно, зіграла важливу роль у його духовному житті, можливо, долучивши його до сценічного мистецтва — цієї заповітної мрії вченого.

*«Чи був герой наш таки артистом —
Питання спірне. Напевно, був.
Бо чому ж у нього душа пречиста
І звідки в нього слова-намисто,
І де їх лікар, від кого чув?» —*

з надією на риторичність запитує автор цих рядків у майбутній поемі «Добродбай без-

¹ Роменська філія Українського Національного Союзу // Наше слово. — 1918. — №26. — 10 листопада.

² У кн.: «Слово про Ганну Затиркевич-Карпинську: Спогади, статті, матеріали». — К.: Мистецтво, 1966. — С. 83.

смертя», присвяченій академікові В.Г. Дроботьку.

А й справді, писати так про актрису може лише людина, яка у своєму духовному житті безпосередньо стикалася з нею, сприймаючи серцем її мистецтво, її думи і, можливо, цінні поради... Нам залишається тільки гадати про це, бо ми ще не пізнали Віктора Григоровича до кінця, позаяк ця до нестерпності скромна людина — вчений, гуманіст, художник — в останній роботі «Зустріч з митцем», як і в «Щоденнику», жодним словом не видає свої потаємні думки, художні вподобання.

А щодо «слів-намиста», то він, залишивши у своїй спадщині свідчення про них, наскільки відомо, так і не опублікував жодного. Це — більше як 50 ліричних поезій, балад, байок, поема «Гімназист», про які автор дізнався від доньки Віктора Григоровича і вже неодноразово повідав читачам на сторінках наукових видань.

На жаль, формат журнальної публікації не дозволяє детально зупинитись на лі-

тературному доробку Віктора Григоровича. Залишається лише надія на вихід у світ уже запланованої книги, де окремим додатком будуть подані його неопубліковані наукові та поетичні твори, а також сторінки «Щоденника».

Наостанок хотілось би зазначити: наведені у публікації маловідомі деталі можна розглядати не тільки як доповнення до творчого портрета академіка В.Г. Дроботька, але і як ще одне свідчення того, що його відданість справі і чесність науковця мають глибинне коріння, завдяки якому він черпав сили для наукового подвигу. Таким джерелом наснаги для вченого були і широке коло захоплень, і потяг до художнього слова, і можливість торкнутися високого мистецтва, яке неспроста називають вічним.

Олексій КОВАЛЕНКО,
доктор біологічних наук,
керівник відділу вірусів рослин
Інституту мікробіології і вірусології
ім. Д.К. Заболотного НАН України